

Srečo Dragoš

SOCIALNA RAZDALJA

Paradoks družboslovne misli na Slovenskem je, da takrat, ko govorimo o socialni razdalji (distanci) do etničnih, migrantskih ali verskih skupin, vsi soglašamo, da gre za škodljiv pojav. Konsenz pa izgine pri socialni razdalji med stratifikacijskimi skupinami. Tu so tako v političnih, ekonomskih in tudi socioloških krogih povsem nasprotna mnenja, seveda s pomembno in žalostno značilnostjo: med ekonomskimi in političnimi elitami je več tistih, ki menijo, da je razdalja med klini na lestvici neenakosti premajhna in zelo redki so posamezniki, ki mislijo nasprotno. Zato avtor prispevka problematizira samoumevno krepitev (kulture) socialne razdalje, saj je to večja nevarnost za slovensko družbo, kot pa npr. stagnacija gospodarstva, problematika vrednot ali korupcije. Ko se podcenjevanje fiziološke prisposobe za socialno razdaljo – t. j. bolezní nistagmus, kot jo je razumel Orwell – združi s povečanjem neenakosti in s tveganjem, da v prihodnosti dobimo namesto razrednega boja decilni in celo percentilni boj med družbenimi skupinami, takrat smo na zanesljivi poti v poslabšanje razmer, v katerih živimo.

Ključne besede: socialno delo, neenakost, nistagmus, revščina, kultura.

Srečo Dragoš je sociolog na Fakulteti za socialno delo Univerze v Ljubljani. Ukvarja se z občo sociologijo, sociologijo religije, socialno politiko in socialno državo. Kontakt: sreco.dragos@fsd.uni-lj.si.

SOCIAL DISTANCE

The paradox of social thought in Slovenia is that when we talk about social distance towards ethnic, migrant and religious groups, we all agree that this is a destructive phenomenon. However, consensus quickly disappears on social distance between stratification groups. Here we find completely opposite opinions, of course with a significant and unfortunate characteristic: among political and economic elites, those are prevailing who believe that the distance between rungs on the scale of inequality is too small, and very rare individuals think the opposite. The author therefore challenges the self-evident strengthening of (culture of) social distance. He thinks this is a higher risk for Slovenian society than, for example, stagnation of the economy, lack of values or corruption. When understatement of physiological metaphor for social distance – nystagmus disease, as it is understood by Orwell – is combined with rise of inequality and the risk of getting a decile and even percentile, instead of class struggle between social groups in the future, then we know that we are heading towards deterioration of our living conditions.

Key words: social work, inequality, nystagmus, poverty, culture.

Srečo Dragoš is a sociologist at the Faculty of Social Work, University of Ljubljana. His main interests are general sociology, sociology of religion, social policy and welfare state. Contact: sreco.dragos@fsd.uni-lj.si.

Uvod

Kaj je močnejši dejavnik spreminjanja družb: delovanje ljudi ali moč struktur, v katerih živijo? Seveda je pomembno oboje, a to ni odgovor na vprašanje. Namesto osredotočenja na to, da bi razumeli prepletenost obeh vrst učinkov (v različnih okoliščinah), se pogosto ta problem zaostri s poenostavitvijo v napačno dilemo ali/ali. V sociologiji, na primer, je skušal isto dilemo razrešiti Giddens s teorijo »strukturacije« in požel je kar nekaj kritik zaradi poudarjanja voluntarizma na račun strukturnih determinant.

Ena od bolj posrečenih kritik Giddensove strukturacije je »Castrov argument«, ki ga v polemiki z Giddensom navaja Margaret S. Archer (2010: 238–239). Gre za primer z začetka revolucionarnih oblasti na Kubi, ko je Fidel Castro hotel najprej na hitro odpraviti katastrofalno nepismenost prebivalstva. Predlagal je odlično rešitev: vsaka pismena oseba naj drugo nepismeno osebo nauči brati in pisati. Razmere, v katerih je bil vzpostavljen tako rekoč popoln konsenz vseh, da je načrt koristen, in v katerih je obstajala tudi splošna volja, da se ga uresniči, so idealen laboratorij za preverjanje teorije o tem, kaj je pomembnejše: ali struktura (npr. stopnja nepismenosti družbe) ali prizadevanja posameznikov, v tem primeru ljudskih učiteljev in nepismenih učencev.

Torej – ali lahko ustvarimo pismeno družbo v razmerah, v katerih vsi ljudje sklenejo, da se bodo opismenili, in tako tudi ravnajo? M. Archer meni, da ne. Kajti v nobeni družbi ni mogoče doseči povsem stoddotne pismenosti. A pomembnejši je tale argument: hitrost realizacije cilja je odvisna predvsem od strukture – to je od začetnega deleža pismenih v kubanski družbi – in ne od volje posameznikov. Če se projekt začne v razmerah, v katerih je stopnja pismenosti le en odstotek (= struktura), bo trajal občutno dlje in bo bolj tvegan v pomenu hitre in uspešne realizacije cilja kot pa v razmerah 50- ali 70-odstotne pismenosti. Poanta: strukturnih dejavnikov ne moremo poljubno spreminjati, še manj ignorirati, in to velja celo v primerih, ko obstaja enotna volja, da bodo vsi ravnali v zeleni smeri. Struktura občutno vpliva na časovno realizacijo (negotovost) voluntarističnih prizadevanj, velja pa tudi obratno: brez socialnega delovanja ne moremo spreminjati struktur.

Ali so revni v revščini zaradi strukture družbe, ki jih je pahnila v tak položaj, ali pa je bolj res nasprotno, da trpijo zato, ker so kot posamezniki in skupine (v katerih so socializirani) premalo opremljeni za delovanje v tržno-kompetitivnih strukturah? Če vprašanje razumemo kot dilemo ali/ali, je možno le dvoje. Ali si bomo prizadevali predvsem – oziroma samo – za spremembe struktur, ki proizvajajo revščino? Ali pa izberemo drugo možnost in bomo usposabljali ljudi, da si pomagajo sami, in bomo skupaj z njimi odpravljali ovire, ki jim preprečujejo uspešnost njihovih prizadevanj? Kateri odgovor je z vidika socialnega dela¹ ustrežnejši, prvi ali drugi? Ali potrebujemo »socialno kapico«, da nam ne bi vrhunski inženirji pobegnili na tuje, ali pa je ta tekstilna metafora namenjena davčni razbremenitvi delodajalcev, da s profitom od te olajšave povsem poljubno razpolagajo? Je povečevanje družbenih neenakosti vzrok za zaostrovanje ključnih problemov, ki poslabšujejo življenjske razmere vseh (ne zgolj spodnjih slojev, čeprav njih najbolj)? Ali pa je funkcija povečevanja družbenih neenakosti meritokratska za vse,² ne pa marginalizacijska za tiste, ki so ta hip brez vsega? Lahko država s krčenjem socialnih pomoči in pokojnin privarčuje zato, da lažje subvencionira razvoj gospodarstva, ki bo potem s svojim razcvetom povečalo (prek davkov) državni proračun, iz katerega se izplačujejo pokojnine in socialne pomoči? Lahko baron Munchausen samega sebe za lase izvleče iz neželene situacije?

Namesto konciznih odgovorov na ta vprašanja – o premoči strukture nad voljo posameznikov oz. obratno – je namen tega prispevka skromnejši in pomembnejši. Osredotoča se na razumevanje empiričnih dejstev v smeri, ki se izogiba črno-beli dilemi ali/ali. Hkrati pa v nadaljevanju opozorim, da je večanje socialne razdalje velika nevarnost za slovensko družbo, še večja od stagnacije gospodarstva.

Nistagmus

Nistagmus je medicinski izraz za nenadzorovano in hitro gibanje oči, ki prizadene vidljivost posameznika in lahko celo napoveduje slepoto. Ko izgubimo nadzor nad očmi, postane svet

¹ Navedeni problem ne velja samo za profesijo socialnega dela. Enako vprašanje se (v različnih variantah) postavlja tudi znotraj sociologije, politologije, prava, teologije in še zlasti v tistih profesijah, ki so specializirane za neposredno delo z ljudmi, npr. pedagogika, psihologija, psihoterapija. Predlagam razmislek o tezi (v zvezi z aktualnostjo omenjenega vprašanja znotraj poklicnih doktrin): ne gre za takšno ali drugačno profesijo, pač pa za njen centralen ali periferen položaj v znanstveni delitvi dela, moči, sredstev in ugleda, to pa pomeni, da je marginaliziranost profesij premosorazmerna s pojavljanjem (frekvence in ostrine) omenjene dileme v obliki ali/ali. Kajti velike, ugledne in močne profesije so lažje razbremenjene situacij, v katerih bi se morale ukvarjati s takšnimi dilemami (posameznik/struktura), saj imajo večji vpliv na delovanje struktur od marginaliziranih profesij.

² Gre za tako logiko: ker imamo v Sloveniji eno od najmanjših stopenj dohodkovne neenakosti, takšen kontekst (= struktura) demotivira ljudi, da bi bili inovativni, da bi bili zaposleni učinkovitejši in da bi brezposelni hitreje našli službo, tudi na manj atraktivnih delovnih mest (ob nizki neenakosti ljudje raje parazitirajo na socialnih transferjih, namesto da bi delali), vse to pa zmanjšuje konkurenčnost našega celotnega gospodarstva. S povečanjem neenakosti – in s tem konkurence – pa bi pospešili gospodarski razvoj in s tem povečali celotno družbeno bogastvo, ki je osnova solidarnosti od zgornjih k spodnjim slojem. Eden najglasnejših zagovornikov tega »trickle down« pristopa je Jože P. Damijan (2013).

okrog nas zamegljen oz. popačen. Vizualne informacije, ki skozi oči dosežejo naš center odločanja (možgane), so ključne za presojo zunanje stvarnosti in prav tu se začnejo problemi. Kajti tudi z družboslovnega vidika je bistvo preživetja vseh in vsakršnih organizmov, od amebe do človeka, prilagajanje zunanjemu okolju. Ker smo ljudje (tudi)³ organizmi, nismo izvzeti iz organskih zakonitosti, torej tudi za nas velja, da je meja med človekom in njegovim okoljem prav tam, kjer je meja med vsakim drugim organizmom in njegovo zunanostjo. To mejo lahko – za potrebe tega članka – najkrajše opredelim takole: meja je koža kot ločnica med tistim, kar se nadaljuje onstran našega organizma (telesa).

In kaj to pomeni za človekovo prilagajanje? Odgovor na ta izziv se komplicira zaradi odvisnosti od zaznavanja razmer, v katerih živimo, saj je od kontekstualne presoje okolja odvisno sprejemanje odločitev o tem, kako reagiramo nanj. To pomeni, da disfunkcija oči – nistagmus – blokira prilagajanje že na izvoru informacij. V primeru te organske težave se zgodi izkrivljanje zunanjih podatkov zaradi izgube nadzora nad očesnimi gibi v smereh levo ali desno, navzgor ali navzdol, pri kroženju ali pa v kombinaciji vseh treh nezmožnosti, kot nas pouči medicinska stroka. Najpogosteje je takšna okvara prirojena (*kongenitalni nistagmus*), lahko pa je tudi pridobljena, npr. zaradi bolezni ali poškodb. Problematično in značilno pa je, da ostaja v zvezi s to organsko disfunkcionalnostjo medicina povsem slepa za socialne okoliščine. Pri tem, ko zdravniška znanost v svoji analitični preciznosti razlikuje kar dvajset različnih načinov omenjene bolezni (DMD 2014), ni mogoče najti niti v eni strokovni publikaciji z zdravstvenega področja prav nobenega navedka niti obrobne namiga o tem, da bi lahko bila katera od dvajsetih oblik nistagmusa odvisna tudi od socialnega dejavnika – razen pri Orwellu.

Pisatelj George Orwell je v »romanu« *Pot v Wigan* (2013) popisal svoje raziskovanje rudarskih revirjev na severozahodu Velike Britanije sredi tridesetih let 20. stoletja, torej takoj po veliki gospodarski krizi in v času hudega razrednega izkoriščanja. Navednice pri oznaki »roman« dodajam zato, ker seveda ne gre za pravi roman z izmišljenimi romanesknimi liki, s pomočjo katerih bi avtor razvijal fiktivno zgodbo v takšni ali drugačni literarni zvrsti pisanja. Nasprotno. *Pot v Wigan* je prvovrstna, tako rekoč vzorčna socialno-antropološka študija razmer, v katerih se je avtor zaradi raziskovalnega interesa odločil preživeti del svojega življenja med rudarji (takrat najbolj deklasiranim socialnim slojem), potem pa je izkušnjo po metodi lastne kože⁴ popisal s kombinacijo treh elementov: natančnega poročila, kritične refleksije in emancipacijskih poudarkov.

S takšnim pristopom se njegovo besedilo uvršča v kategorijo družboslovnih raziskav, ki jih je stoletje pred tem začel – ob prav istem problemu in na enaki populaciji – Friederich Engels (1845/1979), v zvezi s teorijo socialnega dela pa jih je pri nas prva afirmirala Mojca Urek (2005: 73–180). Orwell je opazil, da je pri rudarjih prav nistagmus njihova »najznačilnejša poklicna bolezen«, ki se razvije zaradi drobnega premogovega prahu, ki se jim dan za dnem zažira v očne veke, in zaradi neustreznih higienskih razmer, v kakršnih so prisiljeni delati in bivati. A tu se prava kalvarija šele začne. V nadaljevanju Orwell (2013: 50–53) popisuje:

- a) mizerna denarna nadomestila, ki jih bolniki z omenjeno boleznijo prejmejo zaradi delovne nezmožnosti;
- b) negotovost teh prejemkov ob morebitnem stečaju premogovne družbe, ki jih izplačuje, saj za te invalidnine ne jamči noben sklad, ki bi bil npr. državno centraliziran;
- c) drobna, redna in tako rekoč samoumevna ponižanja upravičencev ob vsakokratnih izplačilih, saj so – za razliko od pripadnikov srednjega in višjega sloja – deležni šikaniranja in

³ Ljudje nismo zgolj organizmi, saj presegamo življenje v smer anorganske kompleksnosti veliko bolj, kot to velja za druge najrazvitejše organizme (npr. opice, delfine, slone). Smo tudi psihični sistemi, ki v interakcijah z drugimi tvorimo še dodatno kompleksnost, socialne sisteme. Ti so treh vrst: interakcijski, organizacijski in družbeni (Luhmann 1995: 2).

⁴ Metoda lastne kože je podobna raziskovanju z udeležbo, a se od nje razlikuje v treh značilnostih: a) je manj znanstveno (rigorozno, preverljivo) strukturirana, b) velja za predznanstveno oz. kvaziznanstveno, c) empirija in terenske izkušnje, dobljene pri metodi lastne kože, postanejo predmet konceptualne in teoretske osmislitve večinoma posteriorno, ne pa že v času zapisovanja.

podcenjujoče obravnave⁵ od osebja, služb in zaradi postopkov, izumljenih za izplačevanje teh nadomestil.

Nistagmus torej ni zgolj telesna disfunkcionalnost, pač pa začaran krog socialnih posledic. Orwell se ni ustavil pri prvem vtisu, da prizadeti lahko vidi le »na drugi konec sobe, kaj dlje pa ne« (*ibid.* 51). Takoj je opazil, da je nistagmus indikator socialne razdalje, ki se na biološki ravni kaže kot slepota, na interakcijski kot poniževanje (pri dostopu do denarnih nadomestil), na strukturni pa gre za poglobljanje revščine. Kot poklicna bolezen je nistagmus vse troje in seveda pri tej diagnozi avtor ni imel klasičnih medicinskih skušnjav, da bi nistagmus reduciral samo na eno, fiziološko raven. To spoznanje se je krepilo šele s polstoletnim zamikom. Kot opozarja Mirjana Ule (2003: 61), je šele v devetdesetih letih – zlasti z avtorji, kot so Turner (1993, 1996), Radley (1995), Lupton (1994) – postal medicinski žargon, bolj dojemljiv za poudarke, o katerih je prej pisal Orwell v zvezi z nistagmusom. Zda se pogosteje dihotomija bolezen/zdravje že na ravni jezika opisuje z razlikovanjem med fizičnimi simptomi (angl. *disease*), njihovimi socialnimi konotacijami (*illness*) in družbenimi vlogami prizadetih (*sickness*). Torej odgovor na vprašanje, kaj povzroča nistagmus, ni tako preprost, kot bi lahko sklepali iz prej citirane medicinske enciklopedije (DMD 2014); če zanemarimo socialno in strukturno dimenzijo, ne razumemo ničesar.

Neenakost

Z vidika družbene strukture je nistagmus metafora za socialno razdaljo (*distanco*), ki je posledica neenakosti. Večja ko je razdalja med socialnimi skupinami in bolj ko je ta razdalja statusno utrjena, težji so prehodi med skupinami in hujše so posledice za celotno družbo. Najučinkovitejši mehanizem utrjevanja ali povečevanja socialne razdalje – in najstarejši, kot bi dodali antropologi – je družbena neenakost. Seveda velja, da se v razmerah, v katerih imamo oboje hkrati (neenakost in socialno razdaljo), oboje tudi vzajemno krepi na način vzratnih učinkov. A pri tem ne smemo pozabiti na pr(a)vi začetek problema, neenakost. Kajti izvor socialne razdalje med statusno enako rangiranimi skupinami je zgolj v informacijskem primanjkljaju. In obratno, ko se med statusno neenakimi skupinami poveča informacijski pretok, je ta praviloma podrejen mehanizmom statusnega zapiranja in drugim kulturnim filtrom, ki so močnejši predvsem v višje rangiranih skupinah.

Prej smo videli, da je Orwell prvi opozoril, da nistagmusa, čeprav ima biološke učinke samo na prizadete (rudarje), ne smemo razumeti, kot da prizadene samo njih; oboleli so seveda prva in največja žrtev, a nistagmus vpliva na celotno družbo, podobno kot njena struktura (nesocializiranega kapitalizma) ustvarja ta problem v obliki poklicne bolezni takratnih rudarjev.

Enako velja tudi danes, le da to namerno⁶ odmišljamo. Vrsta življenjsko pomembnih področij je takšnih, da na njih družbena neenakost ne povzroča problemov le tistim na dnu, ki so najbolj prizadeti, pač pa približno sorazmerno vsem družbenim slojem, tudi zgornjim (čeprav njim seveda najmanj). Rušilnim učinkom neenakosti torej ni izpostavljeno le družbeno dno, tam se le koncentrirajo.

Posledice neenakosti pogosto prežemajo celotno družbo, in to na način stopnjevitosti oz. socialnega gradienta.⁷ Eden od značilnih socialnih gradientov je, na primer, pojav najstniških

⁵ »Takšne drobne neprijetnosti in žalitve, ko te pustijo čakati in ko moraš vse delati tako, kot ustreza drugim, so neločljivo povezane z življenjem delavskega razreda.« (Orwell 2013: 52.)

⁶ Ključni poudarki in trendi v zvezi z neenakostjo, ki so bili teoretsko elaborirani že v 19. stoletju in v prvi polovici 20. stoletja (med njimi tudi Orwellovi), so danes zanemarjeni namerno in ne zaradi nevednosti. Gre za ideologijo in ne za pomanjkanje znanja. Kajti v 21. stoletju je kumulacija in diseminacija znanja – njegova dostopnost in možnost splošne uporabe (množično izobraževanje, internet) – večja kot kadarkoli prej v vsej človeški zgodovini. To velja tudi za vse obsežnejše področje verodostojnih empiričnih podatkov na globalni ravni (v tej zvezi sta najboljša in najnovejša primera monografiji: Wilkinson, Pickett 2012 in Piketty 2014).

⁷ V naši družboslovni literaturi se izraz socialni *gradient* sloveni zelo redko, pa še v teh izjemah ga prevajamo kot *prečenje*, to pa je presplošno. Ustreznejši prevod za gradient bi bil *stopnjevitost* oz. *stopnjevanje* (lat. *gradiens* izhaja iz *gradire*: stopati, korakati).

mater. Gre za socialni problem, saj razmere, v katerih otroci rodijo otroke, praviloma sovpadajo – v vseh družbah brez izjeme – z večjo socialno in zdravstveno ogroženostjo staršev in otrok, z večjo stopnjo smrtnosti dojenčkov, splavov, bolezni, kriminala, revščine, brezposelnosti, neizobraženosti, odvisnosti od drog, nasilja, enostarševskih (materinskih) družin kot tudi z večjo verjetnostjo, da bodo v takih razmerah rojeni otroci tudi sami imeli otroke že v najstniški dobi.

A kot rečeno, to ni zgolj socialni problem spodnjih slojev in obrobni skupin. Ker je revščina posledica neenake distribucije dohodkov, bogastva in priložnosti, najdemo najstniške nosečnosti razporejene po vseh družbenih slojih, in sicer sorazmerno s stopnjo neenakosti v okolju, kjer je problem nastal. Večja ko je neenakost v posameznih družbah, večja je tudi omenjena problematika in obratno. Zato najdemo v ekonomsko razvitih državah najvišje stopnje najstniških nosečnosti v ZDA, Združenem kraljestvu in na Portugalskem, najmanj pa na Japonskem, v skandinavskih državah in npr. v Sloveniji.

Enako sliko dobimo s primerjavo ameriških zveznih držav, torej celo znotraj istega kulturnozgodovinskega in normativnega okvirja. V ZDA so z največjimi stopnjami najstniških nosečnosti obremenjene zvezne države Misisipi, Kalifornija, Teksas, New York, Florida, Nova Mehika, Arkansas, Georgia, New Jersey in Tennessee, tam, kjer je tudi družbena neenakost največja, najmanj najstniških nosečnosti pa imajo v državah Utah, New Hampshire, Wisconsin, Vermont, Severna Dakota, Minnesota, tam, kjer je stopnja neenakosti najmanjša od vseh 50 ameriških zveznih članic.

A to še ni vse. Kot rečeno, socialni problemi lahko prizadenejo različne sloje, takrat se pojavljajo na način socialnega gradienta. Na primer, v Združenem kraljestvu je število prvih porodov najstnic pričakovano največje v spodnji, najbolj revni četrtini prebivalstva. Tam znaša 4,8 odstotkov, štirikrat več od stopnje, značilne za najbogatejšo četrtino prebivalcev, v kateri je zgolj 1,2 odstotka najstniških porodov – a ob tem hkrati velja, da je že v drugi najbogatejši četrtini prebivalstva (tam ni revščine) teh rojstev kar dvakrat več kot v prvi četrtini najbogatejših (Wilkinson, Pickett 2012: 125–129).

Podobno je tudi z opuščanjem šolanja oz. nizkimi izobraževalnimi dosežki mladostnikov, z bolezenskimi in številnimi drugimi indikatorji s področja kakovosti življenja. Ko postanejo socialni gradient, so seveda najbolj na udaru najrevnejši, ker so najranljivejši, vendar pa pred to problematiko niso imuni niti srednji niti najvišji sloji, saj živijo v isti družbi in prizadene tudi njih. Zato so zdravstveni in socialni problemi znotraj višjih slojev v zelo neenakih družbah lahko celo pogostejši kot isti problemi znotraj srednjih in nižjih slojev v okoljih z nizko stopnjo neenakosti, kot dokazujejo mednarodni podatki (*ibid.* 195–201).

Pri tem so višji sloji prizadeti najmanj, a dvojno: neposredno ali pa posredno. Prizadetost v prvem pomenu se nanaša na primerljive učinke, ki so značilni tudi za pripadnike spodnjih slojev, npr. nezaupanje do drugih ljudi,⁸ posledice najstniških nosečnosti, zdravstvena tveganja zaradi čezmerne debelosti, zlorabe drog, zaradi nehumanih odnosov na delovnih mestih. Tudi če je žrtev premožna, ni (povsem) imuna pred negativnimi učinki takšnih okoliščin. Posredno pa so višji sloji prizadeti takrat, ko so prisiljeni v višje stroške⁹ za ohranjanje kakovosti lastnega

⁸ Gre za temeljni indikator socialnega kapitala, ki je – skupaj z drugimi, ki občutno vplivajo na kakovost življenja celotne družbe – obratno sorazmeren s stopnjo neenakosti (Wilkinson, Pickett 2012).

⁹ Pri tem je treba upoštevati, da stroški niso nujno zgolj materialni, lahko so tudi psihični in kulturni. Na primer, značilni (sub)kulturni stroški nastanejo, ko pripadniki določene skupine razvijejo specifična pravila za vedenje in ravnanje v socialnih omrežjih zato, da se ubranijo pred neželenimi vplivi drugih skupin; ko se pri kolektivnih akterjih v tej smeri pojavi organizirano oz. načrtno prizadevanje, govorimo o statusnem zapiranju. Zlasti z vidika socialnega dela velja opozoriti na pogosto napako, da se tako na kolektivni kot na individualni ravni pri presoji stroškov in koristi socialnih ravnanj preveč površno zatekamo v običajno binarno logiko. Kajti dejanja določajo motivi, ki so kompleksnejši od preproste logike ali/ali in so zato pogosto tudi manj jasni. Na ravni definicij je na omenjeni problem kompleksnosti izrecno opozorjeno v teoriji izbire. Ta v svoji tretji in četrti definiciji (vseh je 104) opredeli *stroške* kot »karkoli, čemur se ljudje skušajo izogniti«, pojem *nagrade* pa pomeni vse tisto, »za kar si ljudje povzročijo stroške, da bi jih dobili«, to pa velja tudi za nadomestke (kompensatorje) nagrad, ko te niso dosegljive (Stark, Bainbridge 2007: 326).

življenjskega sloga, torej za vzdrževanje socialne razdalje do drugih (ločena naselja, žične ograje, višje zavarovalne stopnje, večja negotovost na ulici ipd.).

Skratka, čeprav neenakost najbolj prizadene tiste, ki imajo najmanj, poslabšuje življenje vseh, tudi onih, ki imajo največ. V družboslovju ne bi smeli – še zlasti ne v socialnem delu in političnih znanostih – ponavljati pogoste napake, da prejšnjo ugotovitev razumemo zgolj pesimistično v pomenu učinka globalizacijskih trendov, pred katerimi so nemočne celo države, kaj šele marginalizirane poklicne skupine ali posamezniki. Zakonitost, da je neenakost vzrok in ne posledica psihosocialnih in zdravstvenih problemov, je optimistična zato, ker velja tudi obratno. Prav zmanjševanje neenakosti je najpreprostejše, najmočnejše, najpomembnejše in najcenejše orodje za reševanje vseh ključnih kolektivnih problemov, ki najbolj bremenijo spodnje sloje in s tem družbe razkrajajo na robovih, hkrati pa se z večjo enakostjo povečuje kakovost življenja celotne družbe, tudi bogatejšim.

Ponazoritev omenjenih korelacij, ki jih lahko uporabimo v prid vseh, je verjetno najbolj presenetljiva – in statistično nazorna – na primeru neenakosti žensk ali pa na področju, kjer bi logično pričakovali drugačne povezave, to je pri odgovoru na vprašanje, kaj najbolj vpliva na količino državnih pomoči manj razvitim državam. V zvezi z enakimi možnostmi žensk je tako v raziskavi znotraj ZDA¹⁰ kot v mednarodnih primerjavah¹¹ ugotovljena jasna korelacija med ne/enakostjo žensk in stopnjo splošne ne/enakosti v družbi. To pomeni, da večja kot je neenakost, večja je tudi zapostavljenost žensk in obratno. Zato v bogatih družbah najmanjše stopnje zapostavljenosti žensk zasledimo spet v skandinavskih državah, največje pa v državah z veliko dohodkovno neenakostjo, v ZDA, Združenem kraljestvu, na Portugalskem, v Italiji, Grčiji (*ibid.* 61–63).

Enako je z mednarodnimi pomoči. Delež bogastva (merjen z odstotkom BDP darovalke), ki ga namenjajo različne države za pomoč deželam v razvoju, ni odvisen od velikosti narodnega dohodka, s katerim države darovalke razpolagajo, niti od številčnosti njihovega prebivalstva, niti od njihove dominantne oz. marginalne vloge na mednarodnem prizorišču, niti od razvitosti ali dolgotrajnosti njihove demokracije, niti od zgodovinske vpetosti v kolonialno tradicijo, niti od njihove kulture (ali npr. religije), niti od njihove izpostavljenosti emigrantskim ali imigrantskim tokovom, niti od pravne normative, kakršno države prakticirajo navznoter. Delež pomoči drugim državam je odvisen od stopnje neenakosti znotraj države darovalke. Zato največje odstotke narodnega dohodka podarjajo skandinavske države, v katerih je neenakost najmanjša, najskromnejše pomoči pa darujejo države z veliko dohodkovno neenakostjo njihovega prebivalstva, ZDA, Združeno kraljestvo, Portugalska, Italija, tokrat tudi Avstralija (*ibid.* 64).

In seveda, ne pozabimo, da bi v primeru zmanjšanja neenakosti izboljšali omenjene kazalce v korist vseh, ne le najbolj prizadetih. Od izboljšanja položaja žensk bi imeli korist tudi pripadniki ter pripadnice zgornjih slojev, ne samo spodnjih, in z večjimi deleži pomoči manj razvitim bi posredno izboljšali življenja tudi prebivalcem v donatorskih okoljih.¹² Pri tem je odgovornost razvitih držav večja od odgovornosti nerazvitih zaradi treh razlogov:

¹⁰ Harvardska raziskava, ki je neenakost žensk v razmerju do moške populacije ugotavljala znotraj ameriških (50) zveznih držav, je uporabila tri indikatorje: udeležba žensk v politiki, njihova zaposlenost in zaslužki ter njihova družbena in gospodarska avtonomija (Wilkinson, Pickett 2012: 61).

¹¹ Pri mednarodni raziskavi pa se je neenakost žensk merila: z deležem žensk v zakonodajnih telesih, z razlikami v dohodkih žensk in moških ter z odstotkom žensk, ki so dosegle univerzitetno izobrazbo (*ibid.*).

¹² Prav migracijski vidik je najbolj zanemarjena in pogubna politika Evropske unije. Na njenih južnih mejah se pri ilegalnih emigrantih iz severne Afrike vsak dan dogaja najbolj brutalno izkoriščanje z najvišjo smrtnostjo, to pa je posledica neenakosti med bolj in manj razvitimi deli sveta. Rešitev v tej zvezi je več – tudi brez radikalne spremembe mednarodnih razmerij – znane in izvedljive so tudi v kombinacijah, nekatere že takoj, celo znotraj liberalnega nacionalizma, ki je še vedno značilen za večino EU (več o tem gl. Kymlicka 2005: 386 ss). Toda realizacija katerekoli rešitve je zelo odvisna od zmanjševanja neenakosti znotraj članic EU kot tudi med njimi. Dokler veljajo nasprotni trendi, postajamo prebivalci EU vse manj empatični ob umiranju na tisoče ljudi pred italijansko Lampeduso, medtem ko se Sredozemsko morje spreminja v eno najbolj smrtonosnejših morij (po kriteriju utopljenici/km2).

- zaradi zgodovinskih: ker so družbenoekonomske prednosti razvitih nastale na račun nerazvitih;
- zaradi pomanjkanja: ker nerazvitim primanjkuje tako sredstev kot znanja, da bi brez pomoči od zunaj dohiteli razvite (in to v razmerah, v katerih se razdalja med obema skupinama držav povečuje)¹³;
- zaradi mejnega učinka ekonomske rasti na kakovost življenja: ker so to mejo razvite države že presegle, nerazvite pa je še niso dosegle.

Zadnji poudarek o mejnem učinku ekonomske rasti na blaginjo prebivalcev pomeni, da korelacije med neenakostjo in ključnimi indikatorji kakovosti življenja veljajo le za razvite države, ne pa tudi za manj razvite (tam ostaja močnejša povezava z BDP na prebivalca). Če nacionalni dohodek na osebo postavimo na absciso, kakovost življenja pa na ordinato in vstavimo podatke o posameznih državah, dobimo precej izrazito krivuljo, v obliki na glavo obrnjene črke J. To pomeni, da na začetku razvoja, ko se države še pobirajo iz revščine, se z ekonomsko rastjo strmo in neposredno povečuje tudi kakovost življenja, a vse počasneje, saj se krivulja pri razvitih državah izravna v skoraj vodoravno smer. Mislim, da bi prav tako morali – v družboslovju in zlasti v socialnem delu – definirati razliko med tako meglenimi pojmi, kot sta razviti in nerazviti. Definicija bi se lahko glasila takole: družbe oz. regije naredijo prehod iz manj razvitih v razvite takrat, ko nadaljnja rast njihovega nacionalnega dohodka ni več povezana s kakovostjo življenja, saj ta postane bolj odvisna od drugih dejavnikov, med katerimi je najpomembnejši družbena neenakost med državljan(kam)i. V ekonomističnem žargonu bi bila ta meja med manj razvitimi in razvitimi nekje v razponu med 13.000 do 19.000 dolarjev dohodka na osebo.¹⁴

Slovenija se s svojimi 22.800 dolarji na prebivalca krepko uvršča med najbolj razvite. Smo članica OECD (kluba gospodarsko najrazvitejših držav) in po nacionalnem dohodku je Slovenija na visokem 25. mestu v svetovnem merilu.¹⁵ Po istem merilu smo med 28 članicami EU na 14. do 15. mestu, po deležu presežka izvoza nad uvozom blaga in storitev pa smo v EU – kljub recesiji – celo na petem mestu (Križanič 2014: 28). Torej tudi za nas velja, da nadaljnjo povečevanje BDP ne vpliva na kakovost življenja v naši državi, prav tako ne njegovo nihanje ali krčenje, če ni ekstremno. Če želimo življenjske razmere izboljšati, moramo zmanjšati družbeno neenakost med prebivalci (premoženjsko še bolj kot dohodkovno!) ali pa vsaj preprečiti, da nam ne vsilijo njenega zvečanja.

Živimo v času, ko celo večina družboslovno izobraženih strokovnjakov naseda političnim in gospodarskim elitam, da je glavni problem naše države gospodarska rast, češ, če je ne bo, ne bomo imeli kaj deliti itd. Gre za demagogijo neoliberalizma, ki kljub jasnim trendom še vedno diskreditira vsa(kršna) opozorila pred neenakostjo. Če so ta opozorila še pred nekaj desetletji veljala za teoretsko vprašanje, so po padcu nekdanjih socializmov postala samoumevna stigma z najbolj rigidno inercijo v perifernih državah.

Prihodnost: razredni ali percentilni boj?

Svetovni trendi v zvezi z neenakostjo niso spodbudni. Po koncu zadnje gospodarske krize, iz katere Slovenija še ni povsem izšla, se neoliberalna smer razmišljanja krepi. Mednarodni

¹³ Pri tem je bila v svetovnem merilu delna pozitivna izjema Evropska unija, in sicer v letih pred zadnjo ekonomsko krizo. V letih 2008 in 2009 se je delež prebivalstva, ki je živel pod 75 % evropskega povprečja (v BDP na prebivalca), nekoliko zmanjšal, in sicer iz 24,3 na 23,7 % evropske populacije, pri tem da se je skrčil tudi delež najmanj razvitih regij, ki niso dosegale niti polovice evropskega povprečja, tu je zaznano zmanjšanje z 8,7 na 7,7 % (velja za EU-27; Krueger 2012: 2).

¹⁴ Kajti znotraj te meje se zgodi prelom naraščajoče krivulje iz strme v vse bolj položno (sodeč po grafih, sestavljenih iz najbolj verodostojnih in obsežnih mednarodnih podatkov, več o tem gl. Wilkinson, Pickett 2012: 6–14).

¹⁵ Gre za primerjavo BDP na prebivalca med 132 državami, za katere je možno dobiti verodostojne podatke (SPI 2014: 7).

indeks FSI,¹⁶ s katerim nevladna raziskovalna organizacija *The Fund for Peace* meri krhkost družbenih sistemov, pokaže, da se število držav, v katerih je izmerjeno izboljšanje v medletnih primerjavah, zmanjšuje, hkrati pa se povečuje število držav, v katerih se razmere poslabšujejo. Hkrati pa ostaja število držav, v katerih ni bilo statistično opaznih sprememb, nespremenjeno; kategorija teh – v njih ni izmerjeno niti izboljšanje niti poslabšanje glede na predhodne meritve – ostaja vseskozi bistveno manjša od držav iz prvih dveh kategorij (FSI 2014: 12).

Pri tem je zanimiva časovna dinamika trenda. Ta obrat – torej zmanjševanje kategorije držav, ki jim gre na bolje in sovpadanje s povečevanjem števila kriznih držav – se je začel od leta 2012, torej že po koncu zadnje svetovne gospodarske krize. Kot vemo, se je tudi zadnja kriza končala zato, ker je javni sektor (davkoplačevalci) pokril finančno luknjo zasebnega sektorja (bank)¹⁷, ki je bil glavni krivec za nastanek krize. In kaj to pomeni? Po optimistični razlagi, ki jo ponujajo tvornici omenjenih meritev (*ibid.*), gre svetovnemu gospodarstvu in s tem tudi državam, globalno gledano, na bolje, saj krizo zamenjujejo začetki konjunktura in dejstvo je, da so – kljub prej omenjenemu trendu – številčno še vedno v majhni prednosti tiste države, v katerih opažajo izboljšave, v primerjavi z onimi, ki opažajo nazadovanje.

A iste številke je možno razumeti tudi pesimistično in to se mi zdi verjetnejša možnost. Kajti če se kljub trenutni majhni številčni prednosti perspektivnih držav nad slabimi državami kategorija prvih iz leta v leto zmanjšuje, medtem ko se številčno povečuje kategorija ranljivih, potem to pomeni, da se iz krize nismo naučili ničesar in da se nadaljujejo isti trendi, ki so nas pahnili vanjo. To je tudi logično, saj bi bilo neoliberalne trende mogoče korigirati v smeri bolj socializiranega kapitalizma predvsem z intervencijami in omejitvami na mednarodni ravni. Za kaj takega pa nimamo transnacionalnih institucij, ki bi bile tega zmožne in bi bile to pripravljene storiti. Prav to je tudi eden od poglobitvenih poudarkov najnovejše študije francoskega ekonomista Thomasa Pickettya, ki opozarja, da brez globalnih instrumentov za preprečevanje neenakosti ni rešitve za kapitalizem; pri tem omenja kot enega od najnujnejših ukrepov globalno obdavčitev kapitala (Picketty 2014: 516 ss). Za ilustracijo neenakosti, ki je predvsem posledica neenake porazdelitve lastništva nad kapitalom, v preglednici 1 povzemam podatke, ki jih na različnih mestih navaja Picketty (*op. cit.*: 247–249).

Kako razumeti preglednico?

1. Iz podatkov izhaja, da so stopnje neenakosti (celo znotraj najrazvitejših in najbogatejših držav na svetu) izjemno različne. Gre za poanto Andersenove pravljice o cesarjevih oblačilih, teh podatkov nikakor ne smemo jemati kot nekaj samoumevnega, in sicer zaradi treh razlogov:
  - ker kljub svetovni prevladi neoliberalizma ni vseeno, za kakšno pot se odločimo; ni res, da so posamezne države in nadnacionalne regije povsem nemočne pred globalizacijo;
  - hkrati pa ni verjetno, da bi bili (kot ugotavlja tudi Picketty) problemi z rastočo neenakostjo dolgoročno rešljivi brez *nadnacionalnih* mehanizmov;
  - tretja poanta, ki je bolj pesimistična od klasične marksistične, je v zvezi z načinom kapitalistične ureditve gospodarstva: kapitalizem lahko celo v najbolj propulzivnih svetovnih

¹⁶ Indeks FSI (Fragile States Index) primerja države glede na skupino šestih socialno-ekonomskih in šestih politično-militarističnih kazalcev. Vsak od kazalcev znotraj obeh skupin je sestavljen iz več kazalcev, ki se gibljejo v razponu od štirih do enajst. V tej raziskavi, v katero je zajetih 178 držav, vsako leto obravnavajo na milijone statistično preverljivih dokumentov (FSI 2014: 9–10).

¹⁷ V Sloveniji znašajo proračunski stroški sanacije bank več kot tri milijarde evrov. Primerjava: gre za enako vsoto, kot so skupni stroški denarnih in izrednih denarnih socialnih pomoči za dvajset let (če bi jih izplačevali v enaki višini in številu upravičencev kot leta 2013; gl.: DSP 2014). Še en primer: isti znesek, porabljen za sanacijo bank, je enak stroškom za več kot 3,8 milijonov minimalnih bruto delavskih plač, kar bi zadoščalo za dobrih šest let (glede na število prejemnikov minimalne plače leta 2013; gl.: UMAR 2014: 176). Ne podcenjujmo te primerjave, saj je politično vedno znova aktualna: ob zadnjem povečanju zneska minimalne plače za zgolj pet evrov (zaradi inflacije) je predsednik Gospodarske zbornice Slovenije, Samo Hribar Milič, izjavil, da tega dviga gospodarstvo ne bo preneslo in da bi zato minimalno plačo morali celo znižati (Žurnal 2014).

Preglednica 1: Dohodkovna neenakost v Skandinaviji, Evropi in ZDA.

PARTICIPACIJA		NEENAKOST DOHODKOV, pridobljenih iz: dela (D), kapitala (K), dela in kapitala skupaj (D+K) – vse v %											
Deleži prebivalstva pri distribuciji (celotnega) dohodka		MAJHNA: Skandinavija (1970–1980)			SREDNJE VELIKA: Evropa (2010)			VELIKA: ZDA (2010)			EKSTREMNA: ZDA (2030?)		
		D	K	D+K	D	K	D+K	D	K	D+K	D	K	D+K
Zgornji »razred«	zgornji 1 % naslednjih	5	20	7	7	25	10	12	35	20	17	?	25
	9 %	15	30	18	18	35	25	23	35	30	28	?	35
	skupaj 10 %	20	50	25	25	60	35	35	70	50	45	?	60
Srednji »razred«	srednjih 40 %	45	40	45	45	35	40	40	25	30	35	?	25
Spodnji »razred«	spodnjih 50 %	35	10	30	30	5	25	25	5	20	20	?	15
Indeks neenakosti	Gini koeficient	0,19	0,58	0,26	0,26	0,67	0,36	0,36	0,73	0,49	0,46	?	0,58

ekonomijah prosperira v obeh primerih, tako v primeru majhne stopnje neenakosti in visoke stopnje varovanja človekovih pravic (Skandinavija), kot v primeru zelo velikih neenakosti in razmeroma nizke stopnje pravic (ZDA).

- V prvem stolpcu preglednice je beseda »razred« postavljena v navednice (že pri Pickettyu) zaradi dveh razlogov.
  - Najprej zaradi klasičnega sociološkega poudarka: pojem razreda je preveč ohlapna in presplošna kategorija za razumevanje neenakosti. Čeprav je analitična prodornost »razreda« bila vprašljiva že v času Karla Marxa in je izgubila prepričljivost v času Maxa Webra (Đurić 1987, Haralambos, Holborn 1995, Bilton *et al.* 1996, Outhwaite, Bottomore 1998, Ritzer 2012), je danes kategorija »razreda« povsem neuporabna,¹⁸ razen za politične manifeste in ulične grafite.
  - In drugič, ker se konfliktno povečevanje socialne razdalje med različnimi premoženjskimi skupinami dogaja predvsem med decili in celo percentili, ne pa med presplošno formuliranimi razredi. Kot je razvidno iz preglednice, razvpiti zgornji en odstotek prebivalstva

¹⁸ Danes je pojem razreda smiselno le še metaforično, ne pa statistično, še manj analitično. Kajti prav takrat, ko »razred« oz. »razredni boj« razumemo dobresedno, zameglimo problematiko neenakosti kot tudi produkcijo družbenih napetosti v tej zvezi. Pomislimo samo na dva ekstremna primera v zvezi z definicijo razredov, na zelo splošnega in pa zelo konzicnega, oba sta v sodobnih družbah neuporabna. Prvi je klasičen, Marxov, ki je razred definiral glede na lastništvo produkcijskih sredstev. Po tej definiciji bi danes v spodnji, izkoriščani razred sodile tako različne kategorije, kot so: najslabše plačani gradbeni delavci, prekariat, vrhunski in najbolj plačani menedžerji, vsi javni uslužbenci, vključno s tistimi, ki imajo v državi najvišje plače (ker pač niso lastniki produkcijskih sredstev), hkrati pa bi se po omenjenem Marxovem merilu znašli v nasprotnem, izkoriščevalskem razredu, denimo, tudi družinski lastnik majhne trgovinice, kmetije ali obrtne delavnice, ki živetarja na robu preživetja in nima zaposlenega niti enega meznega delavca. Nasprotni primer (poskusa) zelo jasne definicije razredov pa srečamo pri Goldthorpu (1987: 305), ki razlikuje – in tudi empirično testira – kar sedem razredov. Poanta: če opustimo neustrezno definirane kategorije razreda, to ne pomeni, da postanemo slepi za razredna nasprotja, prav nasprotno. Primer za to so različni pristopi znotraj neomarksističnega družboslovja, ki jih povezujejo štirje poudarki: a) nihče več dogmatsko ne izhaja iz zastarele definicije razreda, kot jo najdemo pri K. Marxu; b) ob množstvu definicij ni konsenza o alternativni oz. boljši definiciji razreda; c) pomembno razhajanje med neomarksisti je pri omenjenem vprašanju v tem, ali se bolj nagibajo k teoretski tradiciji, ki izhaja iz Marxa, ali pa bolj k tisti, ki izhaja iz M. Webra; č) bolj ko se skuša pojem razreda jasneje definirati in tudi operacionalizirati, večje so težave z razmejitvijo med razredi in družbenimi sloji. Več o tem v: Haralambos, Holborn (1995: 40–128).

poseduje v skandinavskih državah (»le«) sedem odstotkov celotnega bogastva, v manj premožnih 50 % skandinavske družbe pa še vedno ohranja štirikrat večjo vsoto od omejenega »top 1 %«. Nasprotno pa ima v ZDA spodnjih 50 % populacije le 20 % vsega družbenega bogastva, prav toliko, kot si ga je prisvojil vrhovni en odstotek najbogatejših v isti družbi. A pri tem je treba dodati, da je realnost še veliko hujša, kot jo prikazujejo navedeni podatki (Bratanič 2014). Razlogi so trije: ker se Pikettyevi podatki nanašajo na stanje izpred petih let, saj zaradi metodološko rigoroznih zahtev zajemajo le verodostojni (dokazljivi) del empirije; ker je stvarno slabšanje razmer v povezavi z obravnavano temo hitrejše od ažurnosti uradnega zajemanja podatkov na nacionalnih ravneh; tretjič, ker so ključni podatki nedostopni (davčne oaze, mimikrija¹⁹ anketiranih respondentov ipd.).

3. Kot vidimo, je Gini koeficient (v spodnji vrstici preglednice)²⁰ različen po državah in regijah, a pri tem zanemarjamo, da ne variira zgolj geografsko. Razlike v stopnjah neenakosti so znotraj regij in držav še večje kot med njimi, šele navznoter postanejo mere neenakosti zares ekstremne. Gini koeficient, ki meri kumulativno neenakost dohodkov, pridobljenih tako iz dela kot iz kapitala (D+K), se med regijami razlikuje približno za dobro tretjino: zgleđna Skandinavija ima za tretjino nižji koeficient od še vedno vzdržne Evrope, ki ima tretjino nižjega od škandaloznih ZDA.²¹ Bolj ekstremne (in neverjetno prezrte) pa postanejo razlike, ko omenjen koeficient računamo samo na podlagi dohodkov iz dela (D) in tako dobljeno neenakost primerjamo s premoženjem, pridobljenim samo iz kapitala (K). Tu so razlike kar trikratne v Skandinaviji, v Evropi malo manj kot trikratne, v ZDA pa dvakratne. To pomeni, da bolj ko je izkoriščana delovna sila (prenizke mezde), večja je neenakost v celotni družbi, to je značilno za ZDA in povsem obrnjeno v Skandinaviji. Ta ima res najvišjo razliko med obema vrstama neenakosti – med tisto iz dela in ono, ki je posledica lastništva kapitala – a se zato oba načina distribucije dobrin med prebivalstvo dogajata na občutno nižji ravni od povprečja EU ali ZDA. In prav tu je edina rešitev znotraj tržne ekonomije. Ker je bistvo kapitalistične dobičkonosnosti v tem, da se vložki povrnejo v čim krajšem času, so bolj nagrajeni tisti, ki se spuščajo v investicije, od onih, ki sredstva akumulirajo iz plač. Dokler se ne domislimo česa boljšega od kapitalizma, je treba mehanizme za zajemanje in preusmerjanje dohodkov naravnati tako, da se bo inertnost tega pohlepa dogajala na čim nižji ravni. Nasprotno ravna neoliberalizem, grabežljivost načrtno – sistemsko – pospešuje.

In kje je tu Slovenija? Po uradnih podatkih smo izrazito boljši od evropskega povprečja in celo bolj skandinavski od nekaterih skandinavskih držav. Gini koeficient za Slovenijo je 0,24 – a ta podatek se nanaša zgolj na neenakost dohodkov iz dela. Pri neenakosti, ki izhaja iz lastništva nepremičnin, je razmerje med najrevnejšo in najbogatejšo desetino prebivalstva pri nas ekstremno in znaša 1:530, s tem da so nepremičnine seveda zgolj tisti del kapitala, ki je najbolj viden (celo iz satelita). Večina preostalega kapitala je skrita v davčnih oazah ali pa drugače nevidna za davčni nadzor.

Na podlagi preglednice 1 je smiselno predpostaviti, da tudi pri nas neenakost v posedovanju kapitala nekajkrat presega tisto stopnjo neenakosti, ki je uradno izmerjena kot posledica dohodkov iz dela. Bistvo slovenske neenakosti niso plače in menedžerske nagrade, ampak lastništvo kapitala. Temu je bila namenjena (se še spomnimo?) tudi prva največja gospodarska reforma takoj po osamosvojitvi – denacionalizacija – ki je bila v najbolj radikalni in totalni obliki uzakonjena prav v Sloveniji, vse druge nekdanje socialistične države so jo izvajale v veliko milejši obliki.

¹⁹ Najbolj celovito je problem mimikrije – v svetovnem merilu – obravnavan v slovenski monografiji Marjana Smrketa (2007: 96–116; izrecno o ekonomski, statusni in vojaški mimikriji).

²⁰ Gini koeficient meri stopnjo neenakosti in se lahko giblje med 0 in 1 kot ekstremnima vrednostma. Bolj ko se giblje proti vrednosti 0, manjša je neenakost med prebivalstvom, in obratno. Če bi Gini koef. dosegel vrednost 1, bi to pomenilo, da vse bogastvo družbe poseduje en sam človek, medtem ko so vsi drugi brez vsega. Pri teoretski vrednosti 0 pa bi imeli popolno egalitarnost, kar bi pomenilo, da 10 % prebivalstva poseduje točno 10 % vseh dobrin, naslednjih 10 % prebivalstva naslednjo desetino dobrin, 1 % ljudi pa le 1 % dobrin.

²¹ »ZDA ima tako veliko neenakost v porazdelitvi bogastva, da sodi, globalno gledano, med največje kleptokracije tega planeta in ne med razvite države, kamor so sodile nekdaj.« (Buren 2014.)

Danes pa je najbolj zavzeta diskusija med političnimi strankami z izmišljanjem dodatnih načinov, kako bi razbremenili najbogatejši sloj. Vse to se dogaja v razmerah, ki se na socialnem in delovnem področju v Sloveniji slabšajo hitreje od povprečja EU (več o tem gl. Dragoš 2013, 2014); prvič od druge svetovne vojne se nam je občutno poslabšal celo kronski argument nacionalne vitalnosti, to je smrtnost dojenčkov,²² povišanje je z 1,6 na kar 2,9 na 1000 živorojenih (SURs NIJZ 2014).

Tudi pod zdajšnjo, novo vlado, ki se deklarira za levo-sredinsko, nihče ne razmišlja o večjih socialnih prispevkih delodajalcev (ki so bili razbremenjeni te obveznosti za polovico, seveda v imenu gospodarske konkurenčnosti) ali o zvišanju davka na dohodek pravnih oseb, tudi ta je bil v imenu konkurenčnosti znižan s 25 na 17 odstotkov, precej pod evropskim povprečjem. Namesto tega si ekonomske in politične elite prizadevajo za uvedbo »socialne« kapice. Ukvarjanje s to tekstilno metaforo je izraz socialne razdalje, ki se mnogim zdi (npr. Damijan 2013, Mramor 2014: 43) samoumevna, zaslužna, koristna in premajhna.

Viri

- Archer, M. S. (2010), Morphogenesis versus structuration: on combining structure and action. *The British Journal of Sociology, Special Issue: The BJS: Shaping sociology over 60 years*, Vol. 61, Issue Supplement 1: 225–252.
- Bilton, T., Bonnett, K., Jones, P., Skinner, D., Satanworth, M., Webster, A. (1996), *Introductory sociology*. London: MacMillan Press.
- Bratanič, J. (2014), Bogati bogatejši, kot smo si mislili. *Dnevnik*, 11. avgust. Dostopno na: <http://www.dnevnik.si/posel/novice/bogati-bogatejsi-kot-smo-si-mislili> (11. 8. 2014).
- Buren, V. P. (2014), In today's America, a rising tide lifts all yachts. *The Nation*, 3. Junij. Dostopno na: <http://www.thenation.com/article/180095/todays-america-rising-tide-lifts-all-yachts> (13. 8. 2014).
- Damijan, J. P. (2013), *O ekonomiji in ostalem*. Objavljeno 23. 1. 2013. Dostopno na: <http://damijan.org/2013/01/23/najnizja-stopnja-reenakosti-v-sloveniji> (26. 2. 2014).
- Dragoš, S. (2013), Erosion of Slovenian social policy. *Ljetopis socijalnog rada*, 20, 1: 143–170.
- (2014), Žabji sindrom. *Socialno delo*, 53, 1: 51–53.
- DMD (2014), Nystagmus. *Dorland's Medical Dictionary*. Dostopno na: <http://medical-dictionary.thefreedictionary.com/nystagmus> (1. 8. 2014).
- DSP (2014), *Število prejemnikov denarne socialne pomoči v letu 2013*. Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti RS. Dostopno na: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/word/sociala/DSP_upravicenci_sredstva_2013.doc (14. 8. 2014).
- Đurić, M. (1987), *Sociologija Maksa Vebera*. Zagreb: Naprijed.
- Engels, F. (1845/1979), Položaj delavskega razreda v Angliji; po lastnem opazovanju in avtentičnih virih. V: Marx, K., Engels, F., *Izbrana dela, I. zvezek*, 1979. Ljubljana: Cankarjeva založba (535–890).
- FSI (2014), *The Fragile States Index 2014*. The Fund for Peace: Messner, J. J. (ur.). July-August edition of *Foreign Policy* magazine. Dostopno na: <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/cfsir1423-fragilestatesindex2014-06d.pdf> (1. 3. 2014).
- Goldthorpe, J. H. (1987), *Social mobility and class structure in modern Britain*. Oxford: Clarendon Press.
- Haralambos, M., Holborn, M. (1995), *Sociology: themes and perspectives*. London: Collins Educational.
- Križanič, F. (2014), Igre z državo. *Mladina*, 8. avgust, 32: 28–29.
- Krueger, A. (2012), Regional Gross Domestic Product dropped sharply in 2009, but not all regions were hit in the same way. *Eurostat: Statistic in focus*, 41/2012: 1–8.

²² Gre za smrtnost živorojenih otrok do enega leta starosti, torej brez mrtvorojenih in brez perinatalne smrtnosti (mrtvorojeni + smrtnost dojenčkov v prvih sedmih dneh).

- Kymlicka, W. (2005), *Sodobna politična filozofija*. Ljubljana: Krtina.
- Luhmann, N. (1995), *Social systems*. Stanford: Stanford University Press.
- Lupton, D. (1994), *Medicine as culture: illness, disease, and the body in Western societies*. London: Sage.
- Mramor (2014), Slovenija je zadnjih deset let vrgla stran (intervju). *Mladina*, 20. maj, 22: 39–43.
- Orwell, G. (2013), *Pot v Wigan*. Ljubljana: Študentska založba.
- Outhwaite, W., Bottomore, T. (ur.) (1998), *The Blackwell dictionary of twentieth-century social thought*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Piketty, T. (2014), *Capital in the twenty-first century*. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Radley, A. (1995), *Making sense of illness*. London: Sage.
- Ritzer, G. (ur.) (2012), *The Wiley-Blackwell companion to sociology*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Smrke, M. (2007), *Družbena mimikrija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- SPI (2014) – Porter, M. E., Stern, S., Green, M., *Social Progress Index 2014: Executive Summary*. United States: The Social Progress Imperative.
- Stark, R., Bainbridge, W. S. (2007), *Teorija religije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- SURS NIJZ (2014), Umrlji, Slovenija, 2013 – končni podatki. *Statistični urad Republike Slovenije*. Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=6315 (13. 8. 2014).
- Turner, B. S. (1993), *The body and social theory*. London: Sage.
- (1996), *The body and society: explorations in social theory*. London: Sage.
- Ule, M. (2003), *Sprevidana razmerja: o družbenih vidikih sodobne medicine*. Maribor: Aristej.
- UMAR (2014), Minimalna plača. V: *Poročilo o razvoju 2014, kazalniki razvoja Slovenije*. Ljubljana: Urad za makroekonomske analize (176–177). Dostopno na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2014/IV/4_10.pdf (14. 8. 2014).
- Urek, M. (2005), *Zgodbe na delu*. Ljubljana: založba *cf. (73–180).
- Wilkinson R., Pickett, K. (2012), *Velika ideja: zakaj je enakost boljša za vse*. Novo mesto: Penca idr.
- Žurnal (2014), Minimalna plača se dviga za 5 evrov bruto. Sindikati: Premalo! Delodajalci: Preveč! *Žurnal 24ur.com*, 17. Januar. Dostopno na: <http://www.24ur.com/minimalna-placa-se-dviga-za-5-evrov-bruto-sindikati-premalo-delodajalci-prevec.html> (14. 8. 2014).